

Utjecaj seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na razvoj seksualnosti

Nika Širanović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za psihologiju

ORCID: 0009-0006-1924-6387

Sažetak

Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu zbog svoje eksplicitne seksualne prirode ostavlja posljedice na daljnji razvoj seksualnosti žrtava u njenim raznim aspektima. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu povezano je sa seksualnom averzijom. Negativne asocijacije uz seksualne aktivnosti, distorzije u procesiranju seksualnih informacija i negativna slika o vlastitom tijelu i seksualnosti kao rezultat seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu najčešći su mehanizmi u pozadini te su povezani sa seksualnom averzijom. S druge strane, seksualna kompulzivnost također je povezana sa seksualnim zlostavljanjem u djetinjstvu te sa nesigurnim stilovima privrženosti koji se mogu javiti kao rezultat istog. Također, pokazano je da značajan dio pojedinaca neheteroseksualne orijentacije izvještava o povijesti seksualnog nasilja u djetinjstvu, no nije utvrđena jasna uzročno-posljedična veza te je moguće da neheteroseksualna orijentacija povećava rizik od seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Otkrivene su i povezanosti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu s rizičnim seksualnim ponašanjem. Ističu se nedostaci u istraživanjima te se dotiče implikacija za buduća kao što su uporaba reprezentativnog uzorka i istraživanje medijatora. Naposljetku, rad se osvrće na učinkovitost psihoterapijskih tretmana za žrtve seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu te na učestalost seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu u Republici Hrvatskoj, kao i na aktualni pravni okvir. Cilj je ovog preglednog rada pružiti uvid u mehanizme u podlozi efekata seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na kasniji razvoj seksualnosti te predstaviti istraživanja koja se bave povezanošću tog oblika zlostavljanja sa seksualnom averzijom, seksualnom kompulzivnošću, seksualnom orijentacijom i rizičnim seksualnim ponašanjem.

Ključne riječi: rizično seksualno ponašanje, seksualna averzija, seksualna kompulzivnost, seksualna orijentacija, seksualno zlostavljanje u djetinjstvu.

Uvod

„Zlostavljanje u ranoj dobi baca vrlo dugu sjenu“ citat je Hinch (2014) koji dobro opisuje utjecaj koje seksualno zlostavljanje u djetinjstvu ima na daljnji razvoj djeteta utječući na njegovo psihološko funkcioniranje, seksualnost i intimne odnose u odrasloj dobi. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu definirano je kao bilo koja aktivnost s djetetom prije dobi zakonskog pristanka koja služi za seksualno zadovoljenje odrasle osobe ili znatno starijeg djeteta (Johnson, 2004). Te aktivnosti uključuju oralno-genitalni, genitalno-genitalni, genitalno-rektalni, ručno-genitalni, ručno-rektalni ili ručno-prsni kontakt, pokazivanje seksualne anatomije, prisiljavanje na gledanje iste, prikazivanje pornografije djetetu ili korištenje djeteta u proizvodnji pornografskog materijala (Johnson, 2004). Zakonska dob pristanka odnosi se na najnižu dob u kojoj osoba zakonski može dati valjani pristanak na seksualni odnos s drugom osobom, a u Republici Hrvatskoj ona iznosi 15 godina. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu smatra se ozbiljnim zdravstvenim i socijalnim problemom u svim zemljama svijeta (Castro i sur., 2019). Analize nedavnih godina izvještavaju o prevalenciji između 5 i 18 %, ovisno o geografskom i kulturalnom kontekstu u kojem su provedena istraživanja (Castro i sur., 2019). Pri ispitivanju prevalencije pomoću anketa koje su ispunjavali odrasli, početkom je stoljeća u Europi čak 10-20 % žena i 3-10 % muškaraca izvijestilo o iskustvu seksualnog nasilja prije 18. godine života (Svedin i sur., 2002). U većini slučajeva, zlostavljači su muškarci u dobi između 30 i 40 godina te su obično dio bliske okoline djeteta (Johnson, 2004). Za razliku od drugih tipova zlostavljanja, ekonomski status zlostavljača i žrtve nema utjecaja (Johnson, 2004). Povezano je s mnogim negativnim ishodima mentalnog i fizičkog zdravlja, a s obzirom na to da je jedna od glavnih karakteristika seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu povreda djetetove privatnosti što dovodi do gubitka povjerenja u druge, jedno od glavnih područja interesa pri proučavanju utjecaja tog tipa zlostavljanja jesu interpersonalni odnosi i seksualnost. Eksplicitna priroda seksualnog zlostavljanja razlikuje ga od ostalih tipova zlostavljanja u djetinjstvu, što dovodi do povećane mogućnosti razvoja seksualnih distorzija jer pitanja seksualnosti i intimnosti postaju izraženija (Noll i sur., 2003). Zbog traume i snažnih negativnih asocijacija sa seksualnom aktivnosti, kod nekih žrtava može se javiti averzija prema istim koja se prenosi u odraslu dob, ali isto može dovesti do teškoća s afektivnom regulacijom i seksualne kompulzivnosti (Noll i sur., 2003). Povezanosti su pronađene i s rizičnim ponašanjem koje se javlja pogotovo u vrijeme adolescencije kada dobrovoljna seksualna aktivnost počinje. Seksualno je ponašanje je podložno brojnim utjecajima, poput prijatelja i medija, koji dovode do povećane ranjivosti i smanjene kontrole koja je već narušena samim zlostavljanjem (Castro i sur., 2004). U području razvoja seksualnosti, naglasak se stavlja i na razvoj neheteroseksualne orijentacije te pitanju prethodi li ona zlostavljanju ili ono može utjecati na seksualnu orijentaciju (Xu i Zheng, 2015).

Svaka od navedenih pojava ima posljedice po seksualno funkcioniranje i interpersonalne odnose žrtava. Cilj je ovog preglednog rada istražiti mehanizme u podlozi efekata seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na daljnji razvoj seksualnosti i promotriti poveznice tog tipa zlostavljanja sa seksualnom averzijom, seksualnom kompulzivnosti, seksualnom orijentacijom i rizičnim seksualnim ponašanjem.

Model traumatske dinamike

Razumijevanje posljedica seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na daljnji razvoj pojedinca zahtijeva sveobuhvatno sagledavanje interakcije bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Postoje jasni empirijski dokazi koji pokazuju da je seksualno zlostavljanje u djetinjstvu povezano s nizom problema poput seksualne disfunkcije, depresije i niskog samopoštovanja (Finkelhor i Browne, 1985). Analizom čak 19 meta-analiza na temu seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu koju su proveli Hailes i suradnici (2019), utvrđene su povezanosti tog tipa zlostavljanja s nizom psiholoških teškoća, uključujući depresiju i anksioznost te zdravstvenih poteškoća poput HIV-A. Također, meta-analiza koju su proveli Wang i suradnici (2023) pokazala je da su odrasli pojedinci s povijesti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu izvještavali o većoj zastupljenosti seksualne disfunkcije od onih bez povijesti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Međutim, zbog širokog raspona posljedica na različite aspekte ljudskog funkcioniranja, uključujući seksualno, postoje razne konceptualizacije utjecaja seksualnog zlostavljanja. Svaka konceptualizacija ima određene implikacije u pristupu tretmana i istraživanja, a u području proučavanja utjecaja na seksualno funkcioniranje pojedinca najzastupljeniji je model traumatske dinamike. Finkelhor i Browne (1985) prvi su uveli komponentu srama pri objašnjavanju utjecaja seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na daljnji razvoj, što je imalo značajan utjecaj na buduće konceptualizacije. Također, to je bio jedan od prvih konceptualnih modela utjecaja seksualnog zlostavljanja uopće. Ovaj model i danas je jedan od zastupljenijih pri istraživanju utjecaja seksualnog zlostavljanja.

Model traumatske dinamike navodi četiri traumatske dinamike (traumatsku seksualizaciju, izdaju, bespomoćnost te stigmatizaciju) koje time što se pojavljuju zajedno u istim okolnostima čine seksualno zlostavljanje jedinstvenim u odnosu na druge vrste trauma koje se mogu pojaviti u djetinjstvu (Finkelhor i Browne, 1985). Finkelhor i Browne (1985), koji predlažu ovaj model, smatraju da navedene dinamike iskrivljuju djetetov pojam o sebi, pogled na svijet i afektivne kapacitete te posljedično utječu na psihološko i bihevioralno funkcioniranje

u kasnijem životu. Traumatska seksualizacija odnosi se na proces kojim je djetetova seksualnost (uključujući seksualne osjećaje i stavove) oblikovana na razvojno neprikladan način kao rezultat seksualnog zlostavljanja. Ona se može pojaviti na različite načine, na primjer (1) razmjenom poklona i privilegija za seksualno ponašanje što dovodi do toga da dijete nauči koristiti seksualno ponašanje kao strategiju manipulacije drugima kako bi zadovoljilo vlastite potrebe, (2) kada su određeni dijelovi tijela djeteta fetišizirani te im se daje iskrivljeno značenje i (3) kada dijete asocira uznemirujuće događaje sa seksualnom aktivnosti. Iskustva seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu razlikuju se po količini i vrsti traumatske seksualizacije, a na to utječe niz čimbenika poput stupnja djetetovog razumijevanja seksualnih aktivnosti i stupnja korištene sile. Čimbenik izdaje odnosi se na dinamiku kojom djeca otkriju da ih je povrijedio netko o kome su ovisni. Ističe se gubitak povjerenja prema zlostavljačima, koji su često bliske osobe poput članova obitelji. Djeca mogu iskusiti izdaju ne samo zlostavljača, već i drugih članova obitelji koji ih ne mogu zaštititi ili im ne vjeruju. Čimbenik bespomoćnosti odnosi se na proces kojim su slobodna volja i potrebe djeteta zanemarene, odnosno dijete nije u stanju kontrolirati i zaustaviti situaciju u kojoj se nalazi. Stigmatizacija se odnosi na negativne konotacije poput osjećaja „oštećenosti“, srama i krivnje koje dijete internalizira zbog zlostavljanja te koje dovode do negativne slike o sebi. Može se javiti jer zlostavljači izravno krive žrtvu za njihovo ponašanje te ju omalovažavaju ili zbog negativnih stavova okoline. Stupanj stigmatizacije, kao i ostalih dinamika, varira te će se kod žrtava mlađe dobi koje nisu svjesne socijalnih normi i stavova izraziti manji stupanj. Opisani model omogućuje organizaciju određenih posljedica seksualnog zlostavljanja djece. Naravno, većina ishoda povezana je s više dinamika što omogućuje njihova složena objašnjenja (Finkelhor i Browne, 1985). Traumatska seksualizacija dinamika je koja se najviše koristi pri objašnjavanju utjecaja seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na daljnji razvoj seksualnosti žrtve, odnosno na razne aspekte seksualnosti u odrasloj dobi.

S obzirom na značajan utjecaj modela traumatske dinamike na istraživanje utjecaja seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, tijekom godina provedene su i mnoge empirijske provjere modela. Mnoga istraživanja usmjerila su se na samo pojedine dinamike. Na primjer, Feiring i suradnici (2009) proveli su longitudinalno istraživanje, pri čemu su sudionici, njih 160, intervjuirani u dobi od 8 do 15 godina, zatim ponovno za godinu dana i opet nakon 6 godina. Rezultati su pokazali da je stigmatizacija povezana sa seksualnim poremećajima i agresijom u romantičnim vezama kod djece i adolescenata. Cantón-Cortés i suradnici (2012) istraživali su sve navedene dinamike. U istraživanju su sudjelovala 182 sudionika u dobi od 18 do 50 godina koja su iskusi seksualno zlostavljanje prije 13. godine života te 182 sudionika

iste dobne skupine bez povijesti seksualnog zlostavljanja. Sudionici s povijesti seksualnog zlostavljanja postigli su značajno veće rezultate na mjerama anksioznosti i depresije te niže rezultate na mjerama samopoštovanja. Osjećaji bespomoćnosti, samooptuživanja, traumatske seksualizacije i izdaje predviđali su rezultate sudionika na navedenim procijenjenim psihološkim varijablama. Opisani su rezultati u skladu s modelom traumatske dinamike.

Seksualna averzija i seksualna kompulzivnost

Seksualna averzija definira se kao uporna ili ponavljajuća ekstremna odbojnost i/ili izbjegavanje svih ili gotovo svih genitalnih seksualnih kontakata s partnerom, što uzrokuje stres i/ili međuljudske poteškoće (Borg i sur., 2000). Manjak pozitivnih emocija, odnosno njihovih asocijacija sa seksualnom aktivnosti pokazao se najčešćim mehanizmom u pozadini veze između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i seksualne disfunkcije (Borg i sur., 2000). Borg i suradnici (2020) navode tri specifična puta koja objašnjavaju zašto određeni seksualni podražaji ili seksualno ponašanje izazivaju averziju te ih se izbjegava. Prvi put odnosi se na nedostatak iskustva zadovoljavajuće seksualne nagrade, što se javlja kada su pojedinci odgajani u vrlo religioznim ili restriktivnim okolinama ili iz drugih razloga nisu imali priliku iskusiti seksualnu nagradu koja bi stvorila ugodne asocijacije sa seksualnim aktivnostima. Drugi put odnosi se na promjene izgleda pojedinca (npr. odstranjivanje dojke zbog zdravstvenih razloga, razne amputacije i sl.) koje mogu dovesti do nezadovoljstva vlastitim izgledom ili čak gađenja istim što može dovesti do osjećaja da ne zaslužuju seksualno zadovoljstvo i/ili nisu dobar seksualni partner. Treći put odnosi se na negativna ili traumatska iskustava poput silovanja i seksualnog zlostavljanja koja dovode do averzivnih asocijacija sa seksualnim aktivnostima te osjećaja „oštećenosti“ i „samo-odbojnosti“. Takva iskustva mogu općenito utjecati na percepciju seksualnih podražaja uvjetovanjem, odnosno uparivanjem tih podražaja s drugim neugodnim podražajima (De Houwer, 2007). Seksualni se podražaji tada percipiraju kao loši ili odvratni što može motivirati izbjegavanje koje onemogućuje neka potencijalno dobra i korektivna seksualna iskustva, čime se te negativne asocijacije održavaju. Također, seksualni podražaji mogu aktivirati sjećanja traumatskih događaja što motivira izbjegavanje istih kako bi se spriječilo prisjećanje negativnih iskustava (Borg i sur., 2000).

Navedeni nalazi u skladu su i s modelom traumatske dinamike, točnije dinamikom traumatske seksualizacije koja se pojavljuje kada zastrašujuće uspomene i događaji u djetetovom umu postanu asociirani sa seksualnom aktivnosti (Finkelhor i Browne, 1985).

Kognitivne asocijacije sa seksualnim aktivnostima nastale zbog seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, među ostalima, istraživali su Meston i Heiman (2000) te je u istraživanju sudjelovala 61 seksualno zlostavljana žena te 57 žena bez povijesti seksualnog zlostavljanja. U prvom dijelu istraživanja svaka sudionica dobila je skup kartica s pozitivnim, negativnim te seksualno relevantnim riječima i frazama koje su zatim sortirale na temelju toga koliko se identificiraju s pojmovima, odnosno koliko su im bliski. U drugom su dijelu sudionicama na ekranu prikazivani pojmovi koji su pripadali kategorijama pozitivne, negativne i seksualno relevantne te su one morale brzo reagirati na svaku riječ svrstavajući je u odgovarajuću kategoriju. Rezultati su pokazali da žene s iskustvom seksualnog zlostavljanja rjeđe kategoriziraju seksualno relevantne pojmove kao „bliske sebi“ što ukazuje na određenu odbojnost ili emocionalnu distancu prema njima. Također, pokazalo se da žene koje su bile zlostavljane u djetinjstvu imaju specifične kognitivne obrasce pri obradi seksualnih pojmova. Naime, one su imale veću asocijaciju seksualnih podražaja s negativnim pojmovima i u skladu s tim radile greške u drugom dijelu istraživanja te su imale sporije reakcije zbog vjerojatne aktivacije uspomena traumatičnih događaja.

Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu dovodi i do negativne slike o tijelu, odnosno nižeg samopoštovanja vezanog uz tijelo, što se odnosi na kognitivne i afektivne procjene vlastitog tijela oblikovane individualnim iskustvima i socijalizacijom (Young, 1992, prema Pulverman i sur., 2018). U skladu s modelom traumatske dinamike, istraživanje koje su proveli Sack i suradnici (2010) na 167 ženskih i 73 muška psihosomatska pacijenta koji su na temelju samoprocjene kategorizirani u netraumatizirane, neseksualno traumatizirane i seksualno traumatizirane. Na temelju primjene upitnika slike o tijelu (engl. *Body Image Questionnaire, FKB-20*; Clement i Löwe, 1996) i regresijske analize, utvrđeno je da žene koje su doživjele seksualne traume imaju negativniju percepciju vlastitog tijela. Naime, kada su pojedinci neprestano izloženi komentarima vezanim uz njihovo tijelo, zadovoljstvo se s istim smanjuje te se počinje razvijati osjećaj srama (Gilbert i Miles, 2014, prema Talmon i Ginzburg, 2018). Negativan utjecaj ima i fetišizacija određenih dijelova tijela kojom im se daje iskrivljeno značenje, a i sami dijelovi tijela mogu buditi sjećanja na traumatski događaj (Finkelhor i Browne, 1985). Negativna slika o tijelu kod žena s povijesti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu povezana je sa seksualnom averzijom i višim stopama seksualne disfunkcije (Pulverman i sur., 2018). Reissing i suradnici (2005) istraživali su te povezanosti kod 84 žene u dobi od 18 do 29 godina korištenjem standardiziranih upitnika (seksualne prilagodbe, averzije, samoučinkovitosti, stavova prema tijelu te upitnik seksualnih shema o sebi) i linearne

regresijske analize, a pokazalo se da su negativni stavovi prema vlastitom tijelu značajan prediktor seksualne averzije. Žene koje imaju loše mišljenje o svome tijelu češće doživljavaju seksualne aktivnosti kao neugodne što potiče i održava negative asocijacije prema njima, a time i averziju. Seksualna averzija također je pokazala negativnu povezanost sa seksualnom prilagodbom kada su kontrolirane druge varijable. Dakle, može se zaključiti da je seksualna averzija povezana sa seksualnom funkcijom i seksualnim zadovoljstvom. Na to koliko je seksualna averzija kao posljedica seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu česta kod žrtava ukazuje istraživanje Beckera i suradnika (1984) koji su strukturiranim intervjuom ispitali uzorak od 371 žene koje su proživjele seksualno zlostavljanje u djetinjstvu, pri čemu je čak 59 % žena izrazilo postojanje seksualne averzije.

Seksualna kompulzivnost odnosi se na konzistentnu teškoću i nesposobnost kontroliranja intenzivnih seksualnih impulsa što rezultira ponavljajućim seksualnim ponašanjem tijekom duljeg razdoblja koje uzrokuje uznemirenost i narušava funkcioniranje (Kraus i sur., 2018). Ta seksualna ponašanja često uključuju masturbaciju, korištenje pornografije, seks s većim brojem anonimnih partnera te se mogu smatrati socijalno prihvatljivima, ali obično su ekstremna u učestalosti i/ili intenzitetu na način koji ometa osobne, interpersonalne i/ili profesionalne aktivnosti pojedinca (Slavin i sur., 2020a). Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu zaista pokazuje značajnu povezanost sa seksualnom kompulzivnosti. U kohorti od 539 mladih odraslih samoprocijenjenih ovisnika o seksu, čak 78 % njih žrtve su seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu (Perera i sur., 2009). Također, Slavin i suradnici (2020b) proveli su jedno od najvećih istraživanja povezanosti između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i seksualne kompulzivnosti jer je u istraživanje uključeno čak 16823 sudionika (11191 muškarac i 5529 žena). Upotrebom regresijske analize pronašli su da seksualno zlostavljanje u djetinjstvu, odrasloj dobi ili oba životna razdoblja ponajviše može predvidjeti seksualnu kompulzivnost kod muškaraca i žena, pri čemu su rezultati upućivali na to da postoji veća mogućnost predviđanja seksualne kompulzivnosti kod muškaraca. Kako bi proučili utjecaj seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, Noll i suradnici (2003) proveli su longitudinalno istraživanje u kojem je sudjelovalo 77 seksualno zlostavljanih žena i 89 žena bez povijesti zlostavljanja, pri čemu su sudionice procjenjivane tijekom perioda od 10 godina, počevši u srednjem djetinjstvu do rane odrasle dobi. Istraživanje se fokusiralo na utjecaj seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na promiskuitetno ponašanje, seksualnu averziju te seksualnu kompulzivnost. Podaci su u svakoj točki mjerenja prikupljeni samoprocjenama pomoću upitnika seksualne aktivnosti i stavova (engl. *Sexual Activities and Attitudes Questionnaire*,

SAAQ; Noll i sur., 2003) koji je razvijen za navedeno istraživanje te psihološkog funkcioniranja (uključujući standardizirane skale depresije, anksioznosti, adolescentnih disocijativnih iskustava). Rezultati vezani uz seksualnu kompulzivnost pokazuju da su seksualno zlostavljane sudionice iskazivale više stavova koji ukazuju na seksualnu kompulzivnost, a ta povezanost prisutna je čak i nakon što su kontrolirani psihološki faktori poput depresije i anksioznosti. Podskupina koja je proživjela naizgled manje ozbiljne oblike zlostavljanja (zlostavljanje od strane jednog počinitelja koji nije biološki otac, manje fizičkog nasilja i kraće trajanje zlostavljanja) pokazala je najviše razine seksualne kompulzivnosti, odnosno iskazivala više stavova koji upućuju na istu. Međutim, sudionice u ovoj podskupini također su doživjele početak zlostavljanja u starijoj dobi u usporedbi s drugim seksualno zlostavljanim sudionicama tako da se njegov početak vjerojatno poklopio s vrlo ranim fazama formiranja seksualnog identiteta što je moglo doprinijeti razvoju seksualne kompulzivnosti (Noll i sur., 2003).

Kako bi se objasnili mehanizmi u pozadini povezanosti između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i seksualne kompulzivnosti, predloženo je više teorija. Neurološki pristup sugerira da seksualno zlostavljanje u djetinjstvu fiziološki mijenja prefrontalni korteks (Ullman, 2007, prema Katehakis, 2009). Budući da prefrontalni korteks integrira informacije koje primamo iz okoline s unutarnjim osjećajima, njegovo oštećenje podrazumijeva poremećaje regulacije raspoloženja te kontrole impulsa i ponašanja što su karakteristike seksualne kompulzivnosti (Katehakis, 2009). Model traumatske dinamike navodi seksualnu kompulzivnost kao jednu od posljedica traumatske seksualizacije koja se javlja najčešće u adolescentnoj i mlađoj odrasloj dobi (Finkelhor i Browne, 1985). Model traumatske dinamike navodi da je seksualna kompulzivnost povezana sa seksualnom stimulacijom tijekom zlostavljanja i uvjetovanjem ponašanja koje može pratiti takvo iskustvo. Teorije privrženosti tvrde da pojedinci razvijaju unutarnje radne modele temeljene na ranim iskustvima s njegovateljima što utječe i na kasnija seksualna ponašanja (MacIntyre i Carr, 1999). Pojedinci koje u ranoj dobi zlostavljaju primarni njegovatelji razvijaju nesigurne stilove privrženosti (Carlson i sur., 1989). Istraživanje koje su proveli Fresno i suradnici (2014) uključivalo je 66 predškolske djece (29 djevojčica i 37 dječaka) koja su podijeljena u dvije grupe (žrtve seksualnog zlostavljanja te djeca bez povijesti zlostavljanja) te su im procijenjeni stilovi privrženosti pomoću zadatka dovršavanja priče o privrženosti (engl. *The Attachment Story Completion Task, ASCT*; Bretherton i sur., 1990). Analiza provedena koristeći faktorijalnu ANOVA-u pokazala je da seksualno zlostavljanje u djetinjstvu utječe na stil privrženosti koji djeca razviju te da žrtve najčešće razviju dezorganizirani stil privrženosti što je u skladu s nalazima drugih istraživanja koja navode

povećanu proporciju dezorganiziranog stila privrženosti kod seksualno zlostavljane djece (Carlson i sur., 1989). Pojedinci s ovim stilom privrženosti imaju teškoće s afektivnom regulacijom koja je povezana sa seksualnom kompulzivnosti jer mogu koristiti seksualne aktivnosti kao „olakšanje“ od emocionalne otupljenosti, a pokazuju i manjak kontrole impulsa (Kathakis, 2009). Neurološki pristup pruža biološko objašnjenje koje se temelji na objektivnim nalazima koji se mogu mjeriti neuroimaging tehnikama, no koristeći primarno to objašnjenje smanjuje se uloga psihosocijalnih faktora. Dok model traumatske dinamike objašnjava kako seksualna kompulzivnost može biti rezultat uvjetovanog ponašanja i ranih iskustava seksualnog zlostavljanja i time ima implikacije za psihoterapijske pristupe rekonstruiranja ranih traumatskih iskustava, ne uzima u obzir neurobiološke i genetske čimbenike te se fokusira većinom na samo iskustvo traume zanemarujući druge okolinske faktore. Teorije privrženosti također imaju važne implikacije za terapijske intervencije, no teško je eksperimentalno izolirati privrženost kao primarni uzrok seksualne kompulzivnosti. Svaka od navedenih teorija pruža jedinstven uvid u kompleksne mehanizme i dinamike seksualne kompulzivnosti te je tek kroz multidimenzionalni pristup moguće adekvatno objasniti njenu povezanost sa seksualnim zlostavljanjem u djetinjstvu.

Seksualna orijentacija

Epidemiološka istraživanja izvještavaju o pozitivnoj povezanosti između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i istospolne seksualne orijentacije (Roberts i sur., 2013). Balsam i suradnici (2005) su, među ostalima, istraživali prevalenciju iskustava zlostavljanja na velikom uzorku žena i muškaraca istospolne seksualne orijentacije. U njihovom istraživanju sudjelovalo je 557 homoseksualnih, 163 biseksualnih i 525 heteroskeseualnih odraslih pojedinaca koji su ispunili upitnik o zlostavljanju u djetinjstvu (engl. *Child Maltreatment Interview Schedule-Short Form, CMIS-SF*; Briere, 1992) kako bi procijenili učestalost seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu među sudionicama. Rezultati su pokazali da su homoseksualni sudionici izvještavali o većoj stopi seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu od heteroseksualnih sudionika, pri čemu su te razlike u seksualnoj orijentaciji žrtava (homoseksualna i heteroseksualna) veće kod muškaraca nego žena. Većina dosadašnjih istraživanja na ovu temu govori isključivo o povezanostima, a ne uzročno-posljedičnim vezama (Balsam i sur., 2005).

Razvijene su brojne teorije s ciljem objašnjavanja povezanosti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i homoseksualne orijentacije, a značajan dio tih teorija fokusira se na potencijalne učinke zlostavljanja na razvoj seksualne orijentacije. Budući da su vršitelji seksualnog nasilja nad djecom većinom muškarci, mnoge teorije polaze upravo od te pretpostavke i razmatraju njen utjecaj (Holmes i Slap, 1998, prema Xu i Zheng, 2015). Gartner (2000) predlaže da dječaci koji su seksualno zlostavljani od strane starijeg muškarca, to nasilje smatraju indikatorom vlastite homoseksualnosti. Naime, muškarci su suočeni sa kulturnim normama koje „prave muškarce“ prikazuju kao dominantne, otporne te kao one koji imaju kontrolu i stoga ne mogu biti žrtve, a takve ideje posebno pogađaju žrtve zlostavljanja. Predrasude i dezinformacije o seksualnoj orijentaciji i identitetu posebno su izražene u djetinjstvu i adolescenciji (Gartner, 2000). Zbog traumatizacije, seksualno zlostavljani dječaci mogu nastaviti razumijevati vlastitu seksualnu orijentaciju na doslovan i pojednostavljen način na koji su je shvaćali u vrijeme zlostavljanja. Postojeća uvjerenja ili strahovi žrtve vezani uz homoseksualnost utječu na sposobnost i način na koji će procesirati homoseksualno nasilje, bez obzira na to kreće li dječak prema pretežno heteroseksualnoj ili homoseksualnoj orijentaciji. Na primjer, ako dječak povezuje homoseksualnost s pasivnosti, jer „pravi muškarci“ su aktivni i otporni, te viktimizaciju s pasivnosti jer se nisu uspjeli obraniti, mogu se početi identificirati s tom seksualnom orijentacijom. Također, ako postigne erekciju ili ejakulira prilikom zlostavljanja, što je normalna fiziološka reakcija na stimulaciju, dječak to može smatrati potvrdom vlastite homoseksualnosti.

S druge strane, žene koje su seksualno zlostavljane u djetinjstvu od strane muškarca mogu razviti averziju prema seksualnim odnosima s muškarcima te se, stoga, osjećati ugodnije i sigurnije u intimnim vezama s drugim ženama (Marvasti i Dripchak, 2004). Negativne konotacije koje postaju asocirane sa seksualnom aktivnosti mogu zahvatiti i sudjelovanje muškarca u tim aktivnostima te postati dio seksualne sheme žrtve. Vlastite seksualne sheme definirane su kao generalizirani kognitivni pogledi o sebi kao seksualnoj osobi (Andersen i Cyranowski, 1994). Ako osjećaju potrebu za intimnošću seksualne veze, žene mogu istraživati veze s drugim ženama kako bi izbjegle ponovno suočavanje s traumatičnim asocijacijama povezanim s muškarcima. Upravo zbog kompliciranih procesa koji prate traumatsku seksualizaciju koja oblikuje djetetov koncept seksualnosti, seksualno zlostavljanje u djetinjstvu dovodi do zbunjenosti o seksualnoj orijentaciji, izazvano internaliziranim viđenjem homoseksualnosti ili averzije prema muškarcima, što motivira „eksperimentiranje“ s pripadnicima istog spola bez obzira na ultimativnu seksualnu orijentaciju (Gartner, 2000). U

tom procesu shvaćanja vlastite seksualne orijentacije, pojedinci se mogu identificirati s različitim identitetima na spektru seksualnosti.

Zbog kompleksnosti utjecaja seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu na različite aspekte seksualnosti te individualnih razlika između žrtava, ne možemo tvrditi da postoji-izravna veza između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i seksualne orijentacije ili da se opisani utjecaji javljaju kod svih ili većine žrtava. Naime, kada bi seksualno zlostavljanje u djetinjstvu uzrokovalo neheteroseksualnost, puno veći postotak opće populacije trebao bi se identificirati sa homoseksualnom ili biseksualnom seksualnom orijentacijom (Anderson i Blosnich, 2013). Također, moguće je da sama neheteroseksualna orijentacija pojedinaca povećava rizik viktimizacije u obliku seksualnog zlostavljanja. Jedan je od ključnih faktora pri istraživanju navedenog rodna nekonformnost, odnosno ponašanje koje nije u skladu sa socijalnim rodnom normama (Martin-Storey, 2016). Iako rodna nekonformnost nije nužno pokazatelj dječje seksualnosti, povezana je sa seksualnom orijentacijom u odrasloj dobi te su LGB osobe (osobe lezbijske, gej i biseksualne orijentacije) rodno nekonformne samom prirodom svoje privlačnosti prema osobama istog spola. Takvo ponašanje kod djece prepoznaju odrasli oko njih te istraživanja pokazuju njenu povezanost sa seksualnim zlostavljanjem, a odrasli i vršnjaci mogu se okrenuti nasilju nad djetetom kako bi na neki način cenzurirali indikator neheteroseksualne orijentacije (Anderson i Blosnich, 2013). Xu i Zheng (2015) istraživali su povezanost između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i neheteroseksualne orijentacije te su uveli varijablu rodno nekonformnog ponašanja kako bi istražili njen utjecaj na navedenu povezanost. Nalazi su pokazali da za neheteroseksualne muškarce rodna nekonformnost povećava rizik od seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu te da se povećana prevalencija tog tipa zlostavljanja kod LGB ljudi javlja zbog utjecaja neheteroseksualne orijentacije. Na temelju dosadašnjih istraživanja ne može se utvrditi prethodi li, u slučaju žrtava seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, seksualna orijentacija žrtve iskustvu seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu ili obrnuto niti je opravdano generalizirati nalaze na svakog pojedinca. Ova je povezanost kompleksna i postoje brojni međusobno povezani faktori koji mogu utjecati na njezino razumijevanje, no za shvaćanje utjecaja seksualnog zlostavljanja na daljnji razvoj seksualnosti nužno je uzeti opisane teorije u obzir.

Rizično seksualno ponašanje

Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu povezuje se s rizičnim seksualnim ponašanjima poput dobrovoljnog stupanja u spolni odnos u mladoj dobi, velikim brojem seksualnih partnera i nekorištenjem metoda kontracepcije što može rezultirati negativnim seksualnim ishodima poput neželjene trudnoće i spolno prenosivim bolestima (Loeb i sur., 2002). Već opisano longitudinalno istraživanje koje su proveli Noll i suradnici (2003) podržalo je hipotezu da seksualno zlostavljanje u djetinjstvu može biti rizični faktor za ranu i rizičnu seksualnu aktivnost te majčinstvo u adolescenciji. Sudionice koje su proživjele seksualno zlostavljanje u djetinjstvu (ukupno ih je 77, 89 žena je u kontrolnoj skupini) rješavanjem upitnika o seksualnim aktivnostima i stavovima (engl. *Sexual Activities and Attitudes Questionnaire*, SAAQ; Noll i sur., 2003) izvještavale su o značajno mladoj dobi u trenutku prvog dobrovoljnog spolnog odnosa, o rjeđoj upotrebi kontracepcije te su bile mlađe u trenutku rođenja prvog djeteta. Navedeni nalazi prikupljeni su na uzorku žena koje su u suradnji s agencijom za zaštitu djece u širem području Washingtona, a Ding i suradnici (2018) prikupili su podatke pomoću ankete o pristupu mladih reproduktivnom znanju u Kini, koja obuhvaća pitanja o rizičnom seksualnom ponašanju u uzorku od 2863 seksualno aktivnih muškaraca i 2111 seksualno aktivnih žena, pri čemu je 2,2 % muškaraca i 4,2 % žena izvijestilo o seksualnom zlostavljanju u djetinjstvu. Podaci su analizirani pomoću regresijske analize te hi-kvadrat testova. Sudionici koji imaju povijest seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu pokazali su značajno veću stopu stupanja u seksualnu aktivnost s više partnera, „usputnog“ i komercijalnog seksa. Prevalencija nekorištenja kondoma bila je viša kod seksualno zlostavljanih žena u usporedbi s onima bez povijesti zlostavljanja, ali kod muških žrtava je manja. Taj nalaz autori objašnjavaju time da seksualno zlostavljani muškarci često imaju nisko samopouzdanje što je u pozitivnoj korelaciji s korištenjem kondoma prilikom seksualne aktivnosti jer bi se nekorištenje moglo smatrati izrazom muškosti i moći (Maas i Lefkowitz, 2015). Regresijska analiza pokazala je statistički značajnu pozitivnu povezanost između seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i rizičnih seksualnih ponašanja, uključujući više seksualnih partnera, „usputni“ i komercijalni seks i druga rizična seksualna ponašanja kod muškaraca i žena. U opisanom istraživanju sudjelovali su samo neoženjene djevojke i mladići, a procjene su se temeljile samo na upitniku sa specifičnim pitanjima umjesto na standardiziranim ljestvicama, što predstavlja jasno ograničenje. Međutim, prednost je da se ovo istraživanje temelji na neameričkom uzroku te uključuje i muške i ženske žrtve zlostavljanja. U istraživanju koje uspoređuje adolescente, i muškarce i žene, koji su HIV-pozitivni i one koji su HIV-negativni, Hein i suradnici (1995) navode da su HIV-pozitivni pojedinci izvještavali o seksualnom zlostavljanju u djetinjstvu značajno više.

Teorije koje objašnjavaju utjecaj seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu navode razne medijatore navedenih povezanosti te mehanizme koji su u podlozi rizičnog seksualnog ponašanja. Prema modelu traumatske dinamike, traumatska seksualizacija očituje se u razvoju neprilagođenih obrazaca seksualnog ponašanja koji nastaju kada je dijete nagrađeno za sudjelovanje u seksualnim aktivnostima (Finkelhor i Browne, 1985). Žrtve mogu početi percipirati seksualnu aktivnost kao nužnu za stjecanje naklonosti i stupati u seksualne odnose s mnogim partnerima i/ili biti spremni na rizično seksualno ponašanje s njima kako bi se osjećali željeno i prihvaćeno. Dijete se zbog stigmatizacije može osjećati seksualno devijantno, a ti osjećaji mogu postati internalizirani i dijelom pojma o sebi kao žrtvi te time dovesti do kasnijeg rizičnog seksualnog ponašanja. Čimbenik bespomoćnosti karakterizira nedostatak kontrole nad seksualnim aspektima odnosa, a ako odrasle osobe osjećaju da nemaju kontrolu i da se moraju pokoravati seksualnim zahtjevima drugih, vjerojatno će se upuštati u rizična seksualna ponašanja. Spaccarelli (1994) je predložio da kognitivne procjene i odgovori na suočavanje s ovim tipom zlostavljanja utječu na kasnije životne ishode žrtava. Pretpostavio je da dijete stvara percepciju da je to iskustvo ugrozilo postojeće odnose te se javljaju negativne evaluacije drugih ljudi. Ako su tadašnji odnosi žrtve narušeni zbog zlostavljanja, kao odrasli mogu biti nevoljni ugroziti odnos s partnerom inzistiranjem na upotrebi kondoma ili odbijanjem seksa. U kvalitativnim intervjuima koje su proveli Tarakeshwar i suradnici (2005), žene koje su ujedno bile HIV-pozitivne i seksualno zlostavljane u djetinjstvu upitane su o mogućoj povezanosti između zlostavljanja i HIV infekcije te su navele da su osjećale kako su muškarci zainteresirani za njih isključivo radi seksa i da su razvile strah od muškaraca što je dovodilo do teškoća u odbijanju seksa i nekorištenja metoda kontracepcije. U istraživanju koje su proveli Senn i suradnici (2012) sudjelovala je 481 žena koja je u to vrijeme posjećivala kliniku za seksualno prenosive bolesti. Od ukupnog broja sudionika, njih 45 % imalo je povijest seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu koje je povezano s rizičnim seksualnim ponašanjem. Medijatorskim analizama utvrđeno je da su traumatska seksualizacija i krivnja (koja je dio konstrukta stigmatizacija) medijatori povezanosti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu i više seksualnih partnera.

Tretman žrtava seksualnog zlostavljanja

Žrtve seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu vrlo su heterogena skupina s obzirom na to da zlostavljanje tog tipa ima razne posljedice na psihološko, socijalno i bihevioralno

funkcioniranje (Lalor i McElvaney, 2010). Stoga, istraživanja se baziraju na proučavanju utjecaja raznih vrsta tretmana i psihoterapijskih pristupa na niz simptoma, odnosno na proučavanje ishoda tretmana, pri čemu se prilikom terapije nastoji utjecati na širi spektar tih simptoma. Razlike koje se javljaju u učinkovitosti određenih tretmana rezultat su same prirode seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Naime, ono nije samo po sebi poremećaj već može njime rezultirati (Hetzel-Riggin i sur., 2007).

Hetzel-Riggin i suradnici (2007) proveli su meta-analizu istraživanja učinkovitosti tretmana za žrtve seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu. Uključena su istraživanja koja su imala uzorak od najmanje 10 sudionika, pružila dovoljno statističkih podataka za izračun veličine učinka i koja su objavljena u recenziranim časopisima (kako bi se osigurala određena razina kvalitete). Istražili su i glavni efekt terapije te je veličina učinka terapijske skupine sveukupno bila statistički značajno veća od veličine učinka skupine bez terapije u smislu utjecaja na proučavane sekundarne probleme (bihevioralni ishodi, psihološka uznemirenost, slika o sebi te „drugi“ problemi koji uključuju razinu školskog funkcioniranja i sposobnost procjene rizika). Ovaj nalaz sugerira da je bilo koji terapijski pristup učinkovitiji od izostanka terapije. Učinkovitost vrste tretmana razlikovala se ovisno o sekundarnim problemima koji su bili proučavani. Za bihevioralne ishode (poput agresivnosti, povlačenja iz socijalnih situacija, delinkventnih obrazaca) najdjelotvornijima pokazale su se terapije specifične za zlostavljanje, potporne terapije te grupna terapija, dok su kognitivno-bihevioralna terapija i individualna terapija imale najveće veličine učinka za psihološku uznemirenost. Pojedinci s problemima samopoimanja najbolje su reagirali na kognitivno-bihevioralnu terapiju, terapije specifične za zlostavljanje i grupnu terapiju. Moguće je da su kognitivno-bihevioralne terapije i terapije specifične za zlostavljanje u tom području najučinkovitije jer omogućuju direktnu edukaciju o utjecaju zlostavljanja na pojam o sebi. Friedrich (2002) je predložio da je grupna terapija učinkovita u području samopoimanja jer omogućuje žrtvama da dobiju povratne informacije od svojih vršnjaka koje mogu ukomponirati u svoj pojam o sebi te mogu izravno uvidjeti da su i drugi prošli kroz slična iskustva. Što se tiče socijalnog funkcioniranja, terapija igrom pokazala je veće veličine učinka od drugih tipova terapije. Taj je nalaz u skladu s meta-analizom koju su proveli Bratton i suradnici (2005) koja je pokazala da je terapija igrom posebno učinkovita za socijalnu prilagodbu kod djece jer im omogućuje siguran prostor za interakciju s vršnjacima. Deblinger i suradnici (1996) usporedili su ishode kognitivno-bihevioralne terapije specifične za zlostavljanje u trajanju od 12 tjedana sa uobičajenom skrbi u zajednici. U istraživanju je sudjelovalo 100 seksualno zlostavljane djece u dobi od 7 do 13 godina. Djeca koja su išla na

kognitivno-bihevioralnu terapiju pokazala su značajno veće poboljšanje, odnosno smanjenje u simptomima PTSP-a u odnosu na skupinu koja nije sudjelovala u terapiji. U istraživanju koje su proveli Cohen i Mannarino (1996) sudjelovalo je 67 djece u dobi od 3 do 7 godina i njihovi roditelji te su po slučaju bili podijeljeni u skupinu koja je primala kognitivno-bihevioralnu terapiju specifičnu za zlostavljanje i skupinu koja je primala nedirektivnu potpornu terapiju. Djeca koja su primala kognitivno-bihevioralnu terapiju pokazala su značajno veće poboljšanje simptoma PTSP-a i seksualno neprikladnih ponašanja. Moguće je da je žrtvama lakše raspravljati o temama kao što su depresija i anksioznost kada su sami sa psihoterapeutom.

Lanktree i Briere (1995) proučavale su ishode terapija za seksualno zlostavljane djecu te je u njihovom istraživanju sudjelovalo 105 seksualno zlostavljane djece u dobi od 8 do 15 godina, pri čemu ih je 71 primalo terapiju 3 mjeseca ili duže. Promjene u simptomima mjerene su s upitnikom simptoma traume (engl. *the Trauma Symptom Checklist for Children, TSCC*; Breire, 1996) i dječjim inventarom depresije (engl. *the Children's Depression Inventory, CDI*; Kovacs, 1983). Riječ je o longitudinalnom istraživanju u trajanju od 4 godine. Nakon 3 mjeseca terapije došlo je do smanjenja u simptomima koje mjere obje skale osim seksualnih problema, a nakon 6 mjeseci taj se pad nastavio na svim skalama CDI upitnika te skalama anksioznosti, depresije, post-traumatskog stresa i seksualnih problema na TSCC upitniku. Nakon 9 mjeseci pad se nastavlja u anksioznosti i post-traumatskom stresu, a nakon 1 godine dolazi do značajnog pada u anksioznosti, depresiji i post-traumatskom stresu. Dakle, nalazi sugeriraju da dulje trajanje terapije dovodi do većeg poboljšanja. Pokazano je i da je dulji prolazak vremena od zlostavljanja do tretmana povezan s većom razinom ljutnje i disocijacije. Također, sudionici koji su došli na terapiju relativno dugo nakon iskustva zlostavljanja i koji su ostali u njoj kratko, imali su značajno veće razine depresije pri prekidu terapije i rezultate na upitniku depresije od drugih kombinacija vremena koje je prošlo od zlostavljanja do terapije i trajanja terapije. Ovi nalazi sugeriraju da bi bilo poželjno da žrtve krenu s terapijom ubrzo nakon iskustva zlostavljanja, no veću ulogu ima samo vrijeme provedeno u terapiji.

Situacija u Hrvatskoj

Kazneni zakon Republike Hrvatske seksualno zlostavljanje definira nizom aktivnosti poput nasilnog spolnog odnosa, neprimjerenog diranja, navođenja djeteta da gleda oblike pornografskog sadržaja, samozadovoljavanja pred djetetom, pokazivanja genitalija djetetu do uhođenja djeteta kada se kupava ili presvlači (Roje Đapić i sur., 2021). Učestalost seksualnog

zlostavljanja djece općenito je teško procijeniti jer se podaci dobivaju samoiskazima i od pravosudnih tijela, pri čemu mnogi slučajevi nisu otkriveni. Prema Popović (2018), na temelju sustavnog pregleda literature, stopa učestalosti seksualnog zlostavljanja djece kreće se od 8.5 % do 13.7 % što ovisi o dobnoj granici djetinjstva koja se postavi u različitim istraživanjima. Istraživanje o učestalosti zlostavljanja u Republici Hrvatskoj u kojem je sudjelovalo 505 studenata pokazalo je da je od ukupnog broja sudionika njih 19,7 % doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja do svoje 14. godine, pri čemu među studenticama 25,2 %, a među studentima 11 % (Vranić i sur., 2002). Prevalenciju seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj utvrdili su i Ajduković i suradnici (2013) u kojem je sudjelovalo 40 osnovnih i 29 srednjih škola svih županija. U istraživanju je sudjelovalo 3644 djece i u dobi od 11, 13 i 16 godina. Rezultati su pokazali da je 10,8 % djece doživjelo neki oblik seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, a 7,7 % djece doživjelo ga je u prethodnoj godini.

Do značajnog porasta seksualnog zlostavljanja djece došlo je uslijed COVID-19 zdravstvene krize te je došlo do trenda porasta prijava kaznenih djela na štetu djece za 15 % u 2021. godini u odnosu na 2019. godinu. – Poseban porast od čak 67 % javio se u području spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece (Roje Đapić i sur., 2021). Naime, utjecaj pandemije bio je veći od posljedica direktno uzrokovanih zarazom te se ona nazivala i svojevrsnom „društvenom nuklearnom bombom“ (Ritossa, 2022). Nasilje u užem obiteljskom kontekstu spada u najteže oblike viktimizacije, a svjetske prevalencije dobivene metodom samoiskaza iznose 7,6 % dječaka i 18 % djevojčica za seksualno zlostavljanje (Stoltenborgh i sur., 2001). Mjere zatvaranja u obiteljskim domovima mogu smanjiti širenje zaraze, ali i povećati rizik nasilja nad djecom (Butorac, 2021). S obzirom na ograničenja „lockdowna“, u smislu ograničene slobode kretanja i propisivanja samoizolacija, koja su uvedena i u Republici Hrvatskoj, kod djece dolazi do protivljenja autoritetu i testiranja tih ograničenja od strane roditeljskih figura što može izazvati nekontrolirane odgovore roditelja (Butorac, 2021). Roditelji i sami mogu biti u stanju napetosti i stresa zbog posljedica pandemije (gubitak posla, financijska nesigurnost, zaraza bliskih osoba), a visoko stresno okruženje prediktor je fizičkog zlostavljanja (Patwardhan, 2017). Međutim, postoji nedostatak istraživanja koja proučavaju povezanost stresa uzrokovanog pandemijom kod odraslih osoba i vršenja seksualnog zlostavljanja nad djecom. Također, postoji nedostatak longitudinalnih istraživanja koja bi proučavala posljedice seksualnog zlostavljanja djece tijekom pandemije u Hrvatskoj na daljnji psihički i fizički razvoj žrtava. Moguće je i da su ograničenja kretanja tijekom pandemije omogućila stalni suživot djeteta s nasilnim roditeljem i time povećala rizik od nasilja (Pereda i

Díaz-Faes, 2020). Ne može se isključiti ni seksualno zlostavljanje djece putem interneta. U Ujedinjenom Kraljevstvu došlo je do povećanja od 17 % u seksualnim zločinima putem interneta šest mjeseci nakon prvog „lockdowna“, a podaci Home Officea pokazali su da je bilo čak 17699 seksualnih prijestupa nad djecom u Engleskoj i Walesu (NSPCC, 2021). U navedenom periodu mnogo djece provodilo je puno vremena na društvenim mrežama i internetu općenito, a roditelji zbog vlastitih obveza nisu mogli nadgledati sve njihove radnje, što povećava njihovu mogućnost stupanja u kontakt sa zlostavljačima (Hantrais i sur., 2021). Zbog okolnosti pandemije, djeca su postala ranjiva, a mnogi zaštitni faktori ukinuti, poput mogućnosti da učitelji ili vršnjaci u školi primijete razlike u ponašanju (Harris i sur., 2021). Također postoji nedostatak istraživanja seksualnog zlostavljanja djece putem interneta tijekom COVID-19 pandemije u Hrvatskoj, no s obzirom na značajnu količinu vremena koju su djeca provodila na internetu zbog izostanka drugih uobičajenih aktivnosti, poput sportskih treninga i škole uživo, moguće je da je na povećanu stopu seksualnog zlostavljanja djece utjecalo i povećano seksualno zlostavljanje putem interneta.

Što se tiče pravnog okvira seksualnog zlostavljanja djece u Republici Hrvatskoj, prema Kokot (2015), najvažniji su obvezujući pravni izvori vezani uz članstvo u Europskoj uniji, a jedan je od značajnih Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja. Razvijen je i Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20seksualnog%20nasilja.pdf>) (najnoviji je donesen 2023. godine) kojim se naglašava važnost poduzimanja odgovarajućih mjera kojima bi se omogućilo prijavljivanje seksualnog nasilja relevantnim institucijama. Protokol opisuje obveze nadležnih tijela u slučaju seksualnog nasilja, pri čemu se naglašava osiguravanje sigurnosti djeteta uklanjanjem iz opasne okoline te uključivanje stručnjaka za mentalno zdravlje radi pružanja dugoročne podrške i terapije. Uveden je i online sustav prijave zlostavljanja djeteta pod nazivom Red Button putem kojeg se seksualno zlostavljanje može prijaviti anonimno ili s osobnim podacima. Što se tiče kazni za počinitelje seksualnog zlostavljanja djece, u RH najčešće se sudi po članku 158. Kaznenog zakona po kojem kazna zatvora za spolni odnos ili njime izjednačenu spolnu radnju iznosi od 1 do deset godina zatvora, a za isto uz primjenu sile kazna jest zatvor od 3 do 15 godina. Ako je riječ o bludnoj radnji, kazna iznosi 6 mjeseci do 5 godina zatvora, odnosno 1 do 8 godina zatvora pod prisilom.

Zaključak

Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu ima značajan utjecaj na psihičko i fizičko funkcioniranje žrtava. S obzirom na individualne karakteristike žrtve, način na koji je doživjela zlostavljanje i ostala životna iskustva, seksualno zlostavljanje može dovesti do seksualne averzije i seksualne kompulzivnosti. Utvrđeni su korelati s obje pojave kod muškaraca i žena, pri čemu je averzija povezana s negativnim asocijacijama uz seksualne aktivnosti, načinom procesiranja seksualnog sadržaja te negativnom slikom o vlastitom tijelu i seksualnosti. Pronađene su povezanosti seksualne kompulzivnosti s nesigurnim stilovima privrženosti. Međutim, postoji nedostatak istraživanja koja se bave simultanom pojavom seksualne averzije i kompulzivnosti na istom uzorku pa bi se buduća istraživanja trebala fokusirati na proučavanje te pojave kako bi se dobio vrijedan uvid u kompleksnost seksualnosti. Osim odbojnosti i/ili teškoće kontroliranja seksualne aktivnosti, seksualno zlostavljanje pokazuje povezanost i s privlačnosti te seksualnim ponašanjem u smislu neheteroseksualne orijentacije. Značajan udio LGB zajednice izvještava o iskustvima seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, no uzročno-posljedična veza nije jasno utvrđena. Na istraživanja seksualne orijentacije i zlostavljanja utjecaj imaju i medijatori poput rodne nekonformnosti koja bi mogla doći do izražaja u djetinjstvu prije same seksualnosti, a ona je povezana s većim stopama seksualnog zlostavljanja. Buduća istraživanja trebala bi se fokusirati na istraživanje utjecaja takvih i sličnih medijatora na povezanost između seksualnog zlostavljanja i seksualne orijentacije, te proučiti poveznice specifičnih procesa, koji se javljaju kao rezultat zlostavljanja, s neheteroseksualnom orijentacijom kako bi teorije dobile empirijsku potporu. Također, u istraživanjima iz tog specifičnog područja sudjelovali su većinom muškarci te bi bilo korisno dobiti informacije o povezanosti seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu za lezbijsku seksualnu orijentaciju. Seksualno zlostavljanje u djetinjstvu povezano je i s rizičnim seksualnim ponašanjima poput ranog stupanja u dobrovoljan seksualni odnos i nekorištenja kontracepcijskih metoda. Što se tiče utjecaja psihoterapije na posljedice seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu, utvrđeno je da je bilo koji oblik terapije učinkovitiji od njezina izostanka, a kognitivno-bihevioralna terapija bila je najučinkovitija za psihološku uznemirenost, dok je terapija igrom pomogla u poboljšanju socijalnog funkcioniranja. Pokazano je i da dulje vrijeme provedeno u terapiji dovodi do boljih ishoda. Na temelju dosadašnjih podataka, prevalencija seksualnog zlostavljanja djece u Republici Hrvatskoj procjenjuje se između 8.5% i 13.7%. Uslijed COVID-19 zdravstvene krize došlo je do povećanja broja prijava kaznenih djela na štetu djece od čak 67% u području seksualnog zlostavljanja. U Republici Hrvatskoj postoji manjak istraživanja prevalencije

zlostavljanja djece koja su vezana specifično uz seksualno zlostavljanje djece. Bilo bi korisno prikupiti i novije podatke na tu temu koji bi bili javno dostupni kako bi se podigla svijest o seksualnom zlostavljanju djece, a podaci bi imali i važne implikacije za preventivne programe. Buduća istraživanja u Hrvatskoj trebala bi se usmjeriti i na proučavanje posljedica seksualnog zlostavljanja djece na njihov daljnji razvoj. Istraživanja utjecaja seksualnog zlostavljanja u djetinjstvu sveukupno se fokusiraju na žene kao žrtve te zbog toga postoji mali uvid u iskustva muškaraca, nebinarnih i transrodnih osoba. Iako je broj žena kao žrtava najveći te bi taj problem trebao biti istaknut, ovaj pristup može dodatno utjecati na stereotipe žena kao žrtava te muškaraca koji se brane. Buduća istraživanja trebala bi se usmjeriti i na druge čimbenike kako bi dobili bolje razumijevanje utjecaja seksualnog zlostavljanja u dječjoj dobi na razvoj seksualnosti.

Literatura

- Aaron, M. (2012). The Pathways of Problematic Sexual Behavior: A Literature Review of Factors Affecting Adult Sexual Behavior in Survivors of Childhood Sexual Abuse. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(3), 199–218. <https://doi.org/10.1080/10720162.2012.690678>
- Ajduković, M., Sušac, N. i Rajter, M. (2013). Rodne i dobne razlike u prevalenciji i incidenciji seksualnog zlostavljanja djece u Hrvatskoj. *Brain and Mental Health*, 54, 469–479. <https://doi.org/10.3325/cmj.2013.54.469>
- Andersen, J. P. i Blossich, J. (2013). Disparities in adverse childhood experiences among sexual minority and heterosexual adults: Results from a multi-state probability-based sample. *PloS one*, 8(1), e54691. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0054691>
- Andersen, B. L., & Cyranowski, J. M. (1994). Women's sexual self-schema. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 1079–1100. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.1079>
- Balsam, K. F., Rothblum, E. D. i Beauchaine, T. P. (2005). Victimization over the life span: a comparison of lesbian, gay, bisexual, and heterosexual siblings. *Journal of consulting and clinical psychology*, 73(3), 477. <https://doi.org/10.1037/0022-006x.73.3.477>
- Becker, J. V., Skinner, L. J., Abel, G. G., Axelrod, R. i Cichon, J. (1984). Sexual Problems of Sexual Assault Survivors. *Women & Health*, 9(4), 5–20. https://doi.org/10.1300/J013v09n04_02
- Borg, C., Both, S., ter Kuile, M. M. i de Jong, P. J. (2020). Sexual aversion. In K. S. K. Hall & Y. M. Binik (Eds.), *Principles and practice of sex therapy* (6th ed., pp. 224–238). The Guilford Press.
- Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T. i Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional psychology: research and practice*, 36(4), 376.
- Butorac, K. (2021). Nasilje nad djecom tijekom pandemije COVID-a 19. *Društvene devijacije*, 6(VI), 346–353. 10.7251/ZCMZ0121346B

- Cantón-Cortés, D., Cortés, M. R. i Cantón, J. (2012). The role of traumagenic dynamics on the psychological adjustment of survivors of child sexual abuse. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(6), 665–680. <https://doi.org/10.1080/17405629.2012.660789>
- Carlson, V., Cicchetti, D., Barnett, D. i Braunwald, K. (1989). Disorganized/disoriented attachment relationships in maltreated infants. *Developmental Psychology*, 25(4), 525–531. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0012-1649.25.4.525>
- Castro, Á., Ibáñez, J., Maté, B., Esteban, J. i Barrada, J. R. (2019). Childhood sexual abuse, sexual behavior, and revictimization in adolescence and youth: A mini review. *Frontiers in Psychology*, 10, 2018. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02018>
- Cohen, J. A. i Mannarino, A. P. (1996). Factors that mediate treatment outcome of sexually abused preschool children. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 35(10), 1402-1410. <https://doi.org/10.1097/00004583-199610000-00028>
- Deblinger, E., Lippmann, J. i Steer, R. (1996). Sexually abused children suffering posttraumatic stress symptoms: Initial treatment outcome findings. *Child Maltreatment*, 1(4), 310–321. <https://doi.org/10.1177/1077559596001004003>
- De Houwer, J. (2007). A conceptual and theoretical analysis of evaluative conditioning. *The Spanish Journal of Psychology*, 10(2), 230–241. <https://doi.org/10.1017/s1138741600006491>
- Ding, R., Wen, X., He, P., Guo, C., Luo, Y., Song, X. i Zheng, X. (2018). Association between childhood and adolescent sexual abuse experiences and high-risk sexual behaviors among Chinese youth. *Sexual medicine*, 6(4), 273-281. <https://doi.org/10.1016/j.esxm.2018.08.004>
- Feiring, C., Simon, V. A. i Cleland, C. M. (2009). Childhood sexual abuse, stigmatization, internalizing symptoms, and the development of sexual difficulties and dating aggression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(1), 127. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0013475>
- Finkelhor, D. i Browne, A. (1985). The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55(4), 530-541. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1985.tb02703.x>
- Fresno, A., Spencer, R., Ramos, N. i Pierrehumbert, B. (2014). The effect of sexual abuse on children's attachment representations in Chile. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(2), 128-145. <https://doi.org/10.1080/10538712.2014.870949>
- Friedrich, W. N. (2002). An integrated model of psychotherapy for abused children. In J. E. B. Myers, L. Berliner, J. Briere, C. T. Hendrix, C. Jenny, & T. A. Reid (Eds.), *The APSAC handbook on child maltreatment* (2nd ed., pp. 141–157). Sage Publications.
- Gartner, R. B. (2000). Sexual victimization of boys by men: Meanings and consequences. *Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy*, 3(2), 1-33. https://doi.org/10.1300/J236v03n02_01
- Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A. i Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: An umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830–839. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)
- Hantrais, L., Allin, P., Kritikos, M., Sogomonjan, M., Anand, P.B., Livingstone, S., Williams, M. i Innes, M. (2020). Covid-19 and the digital revolution. *Contemporary Social Science*, 16, 256 - 270. <https://doi.org/10.1080/21582041.2020.1833234>
- Harris, M., Allardyce, S. i Findlater, D. (2021). Child sexual abuse and Covid-19: Side effects of changed societies and positive lessons for prevention. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 31(5), 289. <https://doi.org/10.1002/cbm.2214>

- Hein, K., Dell, R., Futterman, D., Rotheram-Borus, M. J. i Shaffer, N. (1995). Comparison of HIV+ and HIV-adolescents: Risk factors and psychosocial determinants. *Pediatrics*, 95(1), 96-104. <https://doi.org/10.1542/peds.95.1.96>
- Hetzel-Riggin, M. D., Brausch, A. M. i Montgomery, B. S. (2007). A meta-analytic investigation of therapy modality outcomes for sexually abused children and adolescents: An exploratory study. *Child abuse & neglect*, 31(2), 125-141. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.10.007>
- Hinch, B. T. (2014). Adult implications of childhood maltreatment. *Psychiatric Times*, 31(8). <https://www.psychiatrictimes.com/view/adult-implications-childhood-maltreatment>
- Johnson, C. F. (2004). Child sexual abuse. *The Lancet*, 364(9432), 462-470. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(04\)16771-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(04)16771-8)
- Katehakis, A. (2009). Affective neuroscience and the treatment of sexual addiction. *Sexual Addiction & Compulsivity: The Journal of Treatment & Prevention*, 16(1), 1-31. <https://doi.org/10.1080/10720160802708966>
- Kokot, I. (2015). Temeljne odrednice kriminalističkih postupanja u vezi sa sadržajem spolnog iskorištavanja djece na računalnom sustavu ili mreži u Republici Hrvatskoj. *Zagrebačka pravna revija*, 4(2), 231-259. <https://hrcak.srce.hr/159400>
- Kraus, S. W., Krueger, R. B., Briken, P., First, M. B., Stein, D. J., Kaplan, M. S., ... Reed, G. M. (2018). Compulsive sexual behaviour disorder in the ICD-11. *World Psychiatry*, 17(1), 109-110. <https://doi.org/10.1002/wps.20499>
- Lalor, K. i McElvaney, R. (2010). Child sexual abuse, links to later sexual exploitation/high-risk sexual behavior, and prevention/treatment programs. *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4), 159-177. <https://doi.org/10.1177/1524838010378299>
- Lanktree, C. B. i Briere, J. (1995). Outcome of therapy for sexually abused children: A repeated measures study. *Child abuse & neglect*, 19(9), 1145-1155. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(95\)00075-J](https://doi.org/10.1016/0145-2134(95)00075-J)
- Loeb, T. B., Rivkin, I., Williams, J. K., Wyatt, G. E., Carmona, J. V. i Chin, D. (2002). Child sexual abuse: Associations with the sexual functioning of adolescents and adults. *Annual Review of Sex Research*, 13(1), 307-345. <https://doi.org/10.1080/10532528.2002.10559808>
- Maas, M. K. i Lefkowitz, E. S. (2015). Sexual esteem in emerging adulthood: Associations with sexual behavior, contraception use, and romantic relationships. *The Journal of Sex Research*, 52(7), 795-806. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.945112>
- MacIntyre, D. i Carr, A. (1999). The effects of child sexual abuse. *Journal of Child Centred Practice*, 6(1), 87-126.
- Martin-Storey, A. (2016). Gender, sexuality, and gender nonconformity: Understanding variation in functioning. *Child Development Perspectives*, 10(4), 257-262. <https://doi.org/10.1111/cdep.12194>
- Marvasti, J. A. i Dripchak, V. L. (2004). The trauma of incest and child sexual abuse: Psychobiological perspective.
- Meston, C. M. i Heiman, J. R. (2000). Sexual abuse and sexual function: An examination of sexually relevant cognitive processes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(3), 399-406. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.68.3.399>
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. (2023.). *Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja*.

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Protokol%20o%20postupanju%20u%20slu%C4%8Daju%20seksualnog%20nasilja.pdf>

- Noll, J. G. (2021). Child sexual abuse as a unique risk factor for the development of psychopathology: The compounded convergence of mechanisms. *Annual Review of Clinical Psychology*, 17(1), 439-464. <https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-081219-112621>
- Noll, J. G., Trickett, P. K. i Putnam, F. W. (2003). A prospective investigation of the impact of childhood sexual abuse on the development of sexuality. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71(3), 575. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.3.575>
- NSPCC. (2021). *Written evidence submitted by the NSPCC (VAW0036): Response to Home Affairs Select Committee: Violence against women and girls call for evidence.* <https://committees.parliament.uk/writtenevidence/36251/pdf/>
- Patwardhan, I., Hurley, K. D., Thompson, R. W., Mason, W. A. i Ringle, J. L. (2017). Child maltreatment as a function of cumulative family risk: Findings from the intensive family preservation program. *Child Abuse & Neglect*, 70, 92-99. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.06.010>
- Perera, B., Reece, M., Monahan, P., Billingham, R. i Finn, P. (2009). Childhood characteristics and personal dispositions to sexually compulsive behavior among young adults. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 16(2), 131-145. <https://doi.org/10.1080/10720160902905421>
- Pereda, N. i Díaz-Faes, D. A. (2020). Family violence against children in the wake of COVID-19 pandemic: A review of current perspectives and risk factors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14, 40. <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00347-1>
- Popović, S. (2018). Child sexual abuse in Croatia: A systematic review of research. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(1), 5-37. <http://dx.doi.org/10.3935/ljsr.v25i1.190>
- Pulverman, C. S., Kilimnik, C. D. i Meston, C. M. (2018). The impact of childhood sexual abuse on women's sexual health: A comprehensive review. *Sexual Medicine Reviews*, 6(2), 188-200. <https://doi.org/10.1016/j.sxmr.2017.12.002>
- Reissing, E. D., Laliberté, G. M. i Davis, H. J. (2005). Young women's sexual adjustment: The role of sexual self-schema, sexual self-efficacy, sexual aversion, and body attitudes. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 14(3/4), 77. <https://psycnet.apa.org/record/2006-05104-003>
- Rittossa, D. (2022). Violence against children in family settings during the Covid-19 pandemic. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 43(2), 303-328. <https://doi.org/10.30925/zpfsr.43.2.2>
- Roberts, A. L., Glymour, M. M. i Koenen, K. C. (2013). Does maltreatment in childhood affect sexual orientation in adulthood? *Archives of Sexual Behavior*, 42, 161-171. <https://doi.org/10.1007/s10508-012-0021-9>
- Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Galić, R. (2021). Seksualno zlostavljanje djece: Teorijsko-empirijski pregled i sustavna prevencija u Hrvatskoj. *Socijalne teme*, 1(8), 19-45. <https://hrcak.srce.hr/273051>
- Sack, M., Boroske-Leiner, K. i Lahmann, C. (2010). Association of nonsexual and sexual traumatizations with body image and psychosomatic symptoms in psychosomatic outpatients. *General Hospital Psychiatry*, 32(3), 315-320. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2010.01.002>
- Senn, T. E., Carey, M. P. i Coury-Doniger, P. (2012). Mediators of the relation between childhood sexual abuse and women's sexual risk behavior: A comparison of two theoretical frameworks. *Archives of Sexual Behavior*, 41(6), 1363-1377. <https://doi.org/10.1007/s10508-011-9897-z>

- Slavin, M. N., Scoglio, A. A., Blycker, G. R., Potenza, M. N. i Kraus, S. W. (2020a). Child sexual abuse and compulsive sexual behavior: A systematic literature review. *Current Addiction Reports*, 7, 76-88. <https://doi.org/10.1007/s40429-020-00298-9>
- Slavin, M. N., Blycker, G. R., Potenza, M. N., Bóthe, B., Demetrovics, Z. i Kraus, S. W. (2020b). Gender-related differences in associations between sexual abuse and hypersexuality. *The Journal of Sexual Medicine*, 17(10), 2029–2038. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2020.07.008>
- Spaccarelli, S. (1994). Stress, appraisal, and coping in child sexual abuse: A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 116(2), 340–362. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.116.2.340>
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R. A. i van IJzendoorn, M. H. (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses. *Child Abuse Review*, 24(1), 37–50. <https://doi.org/10.1002/car.2353>
- Svedin, C. G., Back, C. i Söderback, S. B. (2002). Family relations, family climate and sexual abuse. *Nordic Journal of Psychiatry*, 56(5), 355-362. <https://doi.org/10.1080/080394802760322123>
- Talmon, A. i Ginzburg, K. (2018). “Body self” in the shadow of childhood sexual abuse: The long-term implications of sexual abuse for male and female adult survivors. *Child Abuse & Neglect*, 76, 416-425. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.004>
- Tarakeshwar, N., Fox, A., Ferro, C., Khawaja, S., Kochman, A. i Sikkema, K. J. (2005). The connections between childhood sexual abuse and human immunodeficiency virus infection: Implications for interventions. *Journal of Community Psychology*, 33(6), 655-672. <https://doi.org/10.1002/jcop.20077>
- Vaillancourt-Morel, M. P., Godbout, N., Labadie, C., Runtz, M., Lussier, Y. i Sabourin, S. (2015). Avoidant and compulsive sexual behaviors in male and female survivors of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 40, 48-59. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.10.024>
- Vranić, A., Karlović, A. i Gabelica, D. (2002). Incidencija zlostavljanosti u djetinjstvu na uzorku studenata zagrebačkih fakulteta. *Suvremena psihologija*, 5(1), 53–68. <https://hrcak.srce.hr/3215>
- Wang, S. J., Chang, J. J., Cao, L. L., Li, Y. H., Yuan, M. Y., Wang, G. F. i Su, P. Y. (2023). The relationship between child sexual abuse and sexual dysfunction in adults: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(4), 2772–2788. <https://doi.org/10.1177/15248380221113780>
- Xu, Y. i Zheng, Y. (2017). Does sexual orientation precede childhood sexual abuse? Childhood gender nonconformity as a risk factor and instrumental variable analysis. *Sexual Abuse*, 29(8), 786-802. <https://doi.org/10.1177/1079063215618378>

Abstract

Childhood sexual abuse, due to its explicit sexual nature, has lasting effects on the further development of the victims' sexuality in its various aspects. Childhood sexual abuse is correlated with sexual aversion. Negative correlations with sexual activities, distortions in processing sexual information, and a negative self-image regarding one's body and sexuality as a result of childhood sexual abuse are the most common underlying mechanisms linked to sexual aversion. On the other hand, sexual compulsivity is also correlated with childhood sexual abuse and insecure attachment styles, which may arise as a consequence of the abuse. Additionally, research indicates that a significant proportion of individuals with non-heterosexual orientations report a history of childhood sexual abuse; however, no

clear causal link has been established. It is possible that non-heterosexual orientation increases the risk of childhood sexual abuse. Moreover, childhood sexual abuse has been correlated with risky sexual behavior. However, research limitations exist, highlighting the need for future studies that utilize representative samples and investigate potential mediators. Finally, the paper addresses the effectiveness of psychotherapeutic treatments for victims of childhood sexual abuse, the prevalence of childhood sexual abuse in the Republic of Croatia, and the current legal framework. The aim of this review is to provide insight into the mechanisms underlying the effects of childhood sexual abuse on the later development of sexuality and to present research addressing the associations of this form of abuse with sexual aversion, sexual compulsivity, sexual orientation, and risky sexual behavior.

Keywords: risky sexual behavior, sexual aversion, sexual compulsivity, sexual orientation, childhood sexual abuse